

Hættemåge *Larus ridibundus*

Black-headed Gull

Hættemågen er den talrigeste og mest udbredte mågeart i Danmark, som kendes af de fleste pga. yngledragtens brunsorte hoved. Hættemågerne ses næsten overalt, og deres fødesøgning foregår ofte tæt på mennesker i byer, ved havne, ved pløjning og på lossepladser. Arten yngler over hele landet i kolonier ved beskyttede kyster og næringsrige søer og moser [Grell 1998]. Den danske hættemågebestand voksede i antal og udbredelse i starten af 1900-tallet, men er siden 1950'erne gået kraftigt tilbage [Heldbjerg 2001a]. Hættemågen yngler over det meste af Europa med de største bestande i Holland, Polen og Danmark [Hagemeyer & Blair 1997]. Arten er desuden udbredt i de tempererede egne af Rusland og Mongoliet østpå til Stillehavet [Cramp & Simmons 1983]. Hættemåger fra de nordlige og østlige bestande er primært trækfugle [Cramp & Simmons 1983].

Mærknings- og genmeldingsdata

I Danmark blev den første hættemåge ringmærket af H. C. C. Mortensen i 1910. Siden er mærket i alt

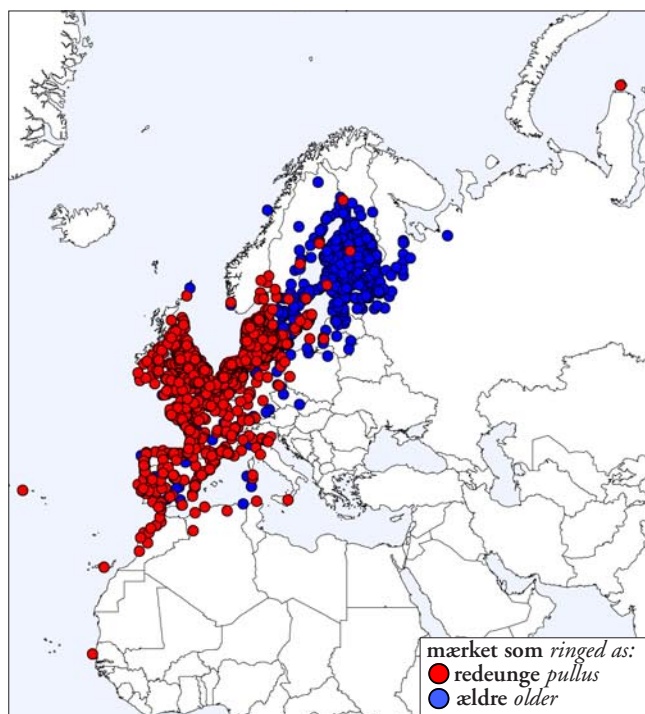

Fig. 1. Samtlige genfund af hættemåger ringmærket i Danmark (n=12.141). All recoveries of Black-headed Gull ringed in Denmark (n=12.141).

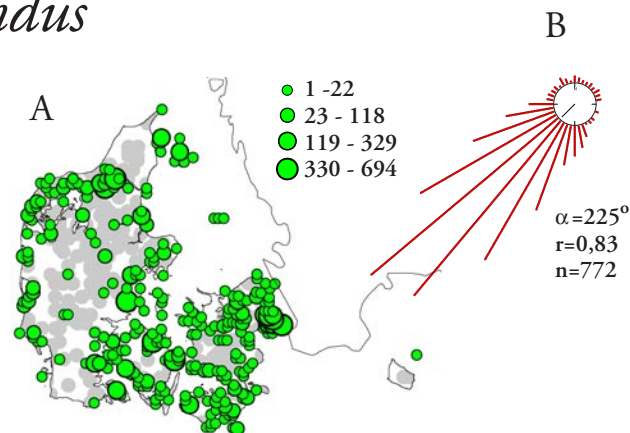

Fig. 2.A. Mærkningslokaliteter for fugle, som senere er genmeldt, og artens nuværende danske yngleudbredelse.

Ringning site for birds later recovered and current breeding distribution.

B. Direkte efterårstræk (juli-dec, >100 km).

Migratory direction in first autumn (Jul-Dec, >100 km).

220.633, og arten er således den hyppigst mærkede mågeart. Alle danske ringmærkningscentraler har deltaget i hættemågemærkningen. Antallet af mærkninger voksede indtil omkring anden verdenskrig (fig. 4), hvorefter der i en periode blev ringmærket relativt få. I 1960'erne og første halvdel af 1970'erne blev der igen mærket mange hættemåger, primært unger i kolonierne. Det årlige antal mærkninger toppede i 1969 med hele 9.645 fugle. I slutningen af 1980'erne blev atter mærket mange hættemåger, bl.a. mange voksne fugle i træk- og vinterperioden.

I alt 10.389 hættemåger er genmeldt svarende til en

Fakta Facts:

Mærkninger Birds ringed 220.633

Genmeldinger Recoveries

Total Recoveries, total 12.141

-heraf uden for Danmark Recovered abroad 5.627(46%)

Antal fugle Individuals 10.389

-heraf mærket som redeunger Ringed as nestlings 6.327(61%)

Genmeldingsandel Proportion recovered 4,7%

Mærket i udlandet, genmeldt i Danmark 10.001

Ringed abroad, recovered in Denmark

Ekstremer Extremes

Højeste alder Oldest bird 24 år 3 mdr.

Længste afstand Longest dist. Senegal Senegal 5.069 km

Nordligst Northernmost Rusland Russia (73° 11'N)

Sydligst Southernmost Senegal Senegal (14° 41'N)

Østligst Easternmost Rusland Russia (70° 30'E)

Vestligst Westernmost Acorerne Azores (29° 00'W)

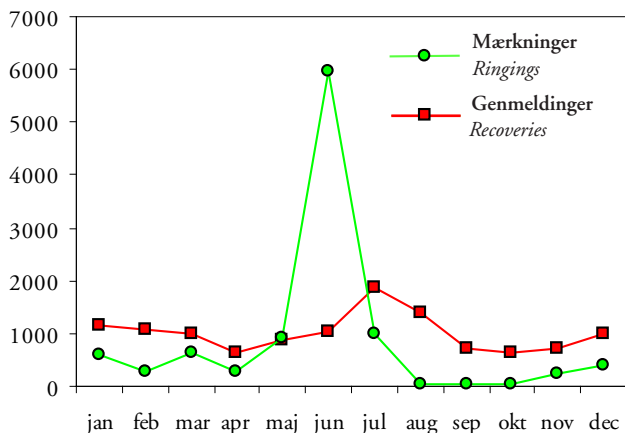

Fig. 3. Mærknings- og genmeldingsmåned for genmeldte hættemåger. Month of ringing and recovery for recovered Black-headed Gulls.

genmeldingsandel på 4,7%. De genmeldte fugle stammer fra mærkninger udført over det meste af landet (fig. 2A), heraf 40% i Jylland, 37% på Sjælland, 17% på Fyn og 4% på Lolland-Falster. Hele 78% af fuglene fra Sjælland er mærket i omegnen af København. Andre mærkningslokaliteter med mange genmeldinger er Fruens Holm i Limfjorden ved Ålborg, Knudshoved ved Nyborg, Odense Fjord, Klosterholm i Nibe Bredning og Vorsø i Horsens Fjord.

Der er mærket fugle i alle årets måneder, dog langt hovedparten (57%) i juni (fig. 3). Andelen af danske ynglefugle i materialet er ganske høj, da mange er mærket som redeunger i kolonier (61%) eller som voksne fugle i yngletiden. I ringmærkningsmaterialet indgår desuden et relativt stort antal voksne fugle mærket i vintermånederne. Ydermere foreligger der oplysninger om 10.001 hættemåger mærket i udlandet og genmeldt i Danmark.

Træk og overvintring

Danske ynglefugle

Hovedparten af de danske hættemåger er trækfugle, og 85% af ynglefuglene er i vinterperioden genfundet uden for landets grænser. I første omgang er trækket ikke specielt målrettet, og enkelte ungfugle er i juni-august genfundet i Norge og Sverige. Det egentlige efterårstræk er aldersopdelt. Trækket indledes af de endnu ikke kønsmodne, etårige fugle, hvoraf de første allerede i juni er genfundet i Holland og på De Britiske Øer. Gennemsnitspositionen for de etårige fugle ligger i juli uden for Danmark, mens den for de voksne ynglefugle først rykker uden for landet i august. I august ligger de etårige fugles gennemsnit sydvest for de gamle fugles ($P < 0,001$). Til sidst trækker også

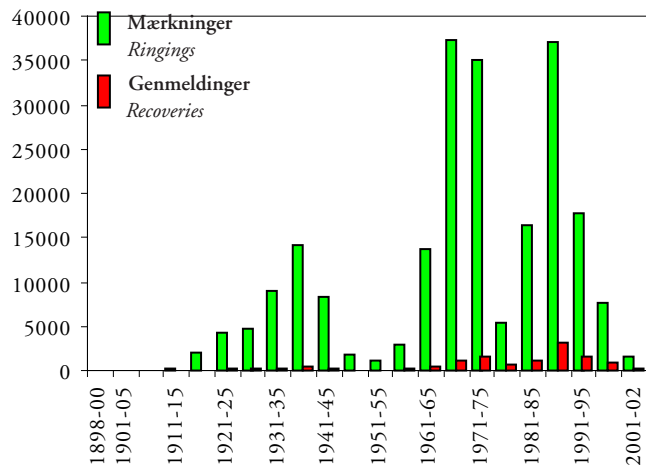

Fig. 4. Antallet af hættemåger mærket og genmeldt i perioder på fem år. Number of Black-headed Gulls ringed and recovered in five-year periods.

ungfuglene i første kalenderår bort, og deres gennemsnitsposition ligger uden for landet i september.

Det egentlige træk går overordnet set mod sydvest (fig. 2B). Uden for Danmark er flest danske hættemåger i efterårsmånederne genfundet i Holland, England og Nordtyskland (fig. 6B). De mange genfund på den engelske østkyst tyder på, at en stor del af de danske fugle trækker direkte over Nordsøen. Allerede i begyndelsen af august er enkelte danske hættemåger i første kalenderår genfundet ved den franske Biscayabugt. På den Iberiske Halvø er danske hættemåger genfundet fra oktober og frem.

I vinterperioden er omkring 15% af de danske hættemåger genfundet i Danmark (fig. 6C). Den samlede

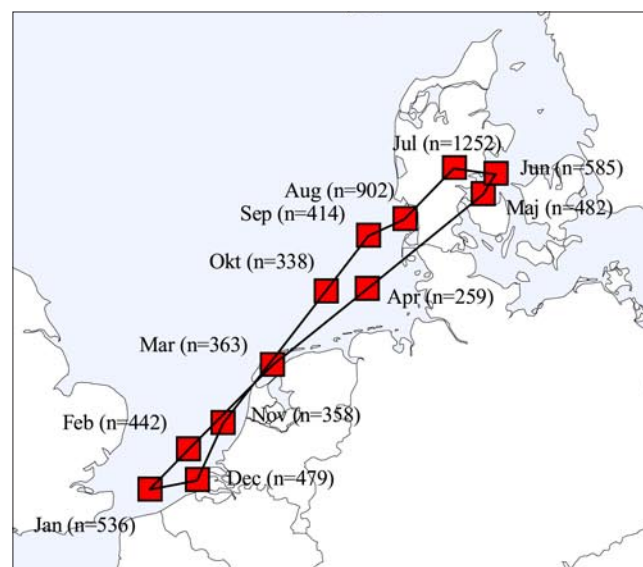

Fig. 5. Månedlige gennemsnitspositioner for hættemåger ringmærket i Danmark som redeunger eller voksne fugle i yngletiden. Monthly mean positions for Black-headed Gulls ringed in Denmark as pullies or adults in the breeding season.

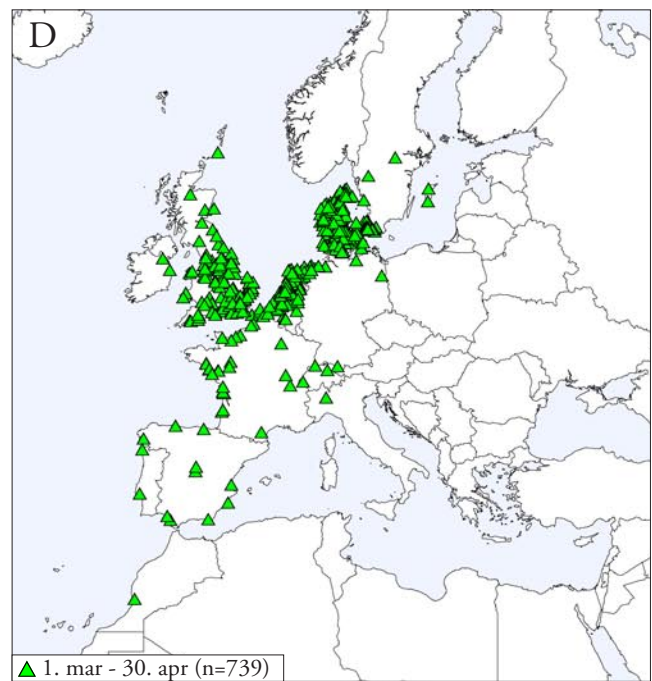
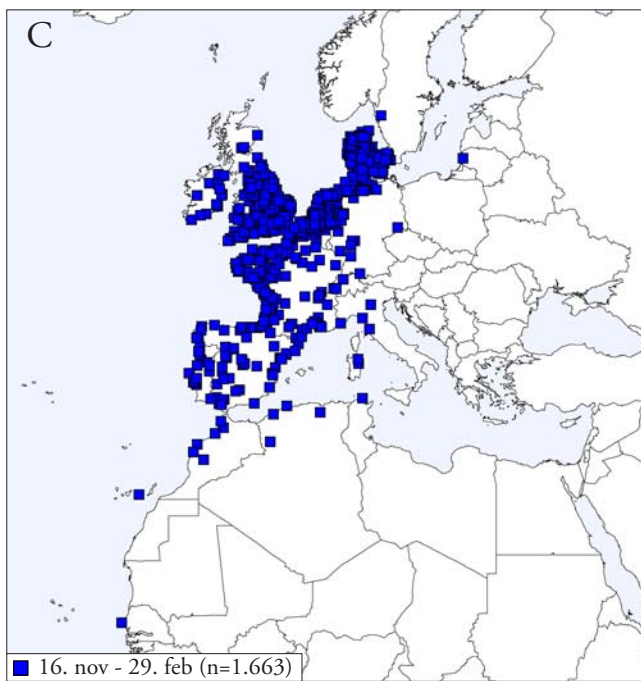
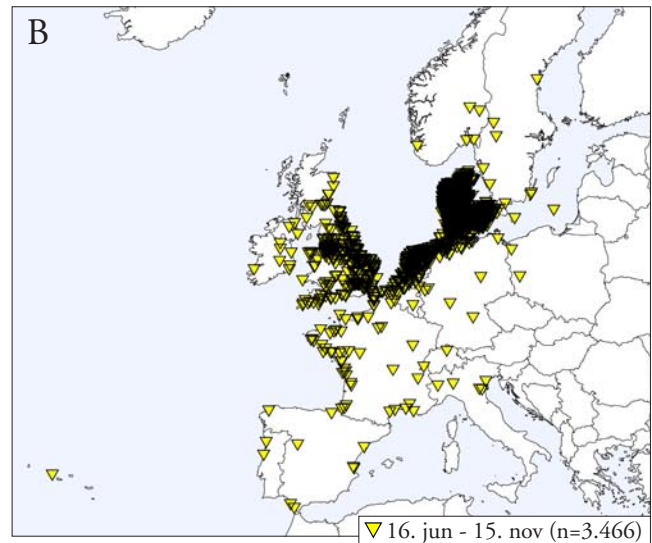
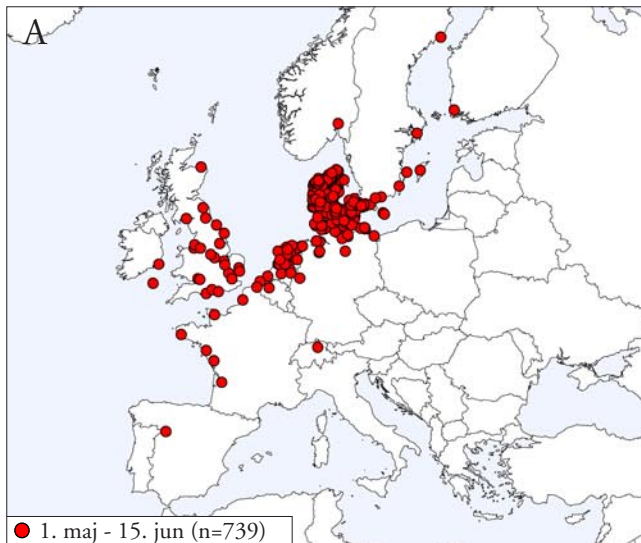

Fig. 6. Hættemåger ringmærket i Danmark som redeunger eller voksne i yngletiden og genmeldt i (A) en efterfølgende ynglesæson, (B) efterårs-, (C) vinter- og (D) forårsperioden. Genfundet fra Sibirien (21/7 1970) er udeladt. *Black-headed Gulls ringed in Denmark as pullus or adults in the breeding season and recovered in (A) a subsequent breeding season or during (B) autumn, (C) winter and (D) spring. The Siberian recovery (21/7 1970) is not shown.*

gennemsnitsposition i vinterperioden er dog sydligere end i yngletiden ($P < 0,001$). Der er en tendens til, at andelen, der overvintrer i Danmark, stiger med alderen [Heldbjerg 2001b]. Fra udlandet er flest i vinterperioden genfundet i Holland (32%), England (31%), Frankrig (13%), Belgien (6%) og Spanien (5%) (fig. 6C). Hovedparten af genfundene er relativt kystnære, men adskillige fugle er også fundet flere hundrede kilometer fra kysten i bl.a. Tyskland, Frankrig og Spanien. Ungfuglene genfindes generelt oftere i indlandet end de voksne. Førsteårsfuglenes genfund ligger i det hele taget mere spredt end de voksne fugles ($P < 0,05$), og gennemsnittet længere mod syd

($P < 0,001$). Andelen af vintergenfund syd for 50°N er for førsteårsfugle 27% og for ældre blot 7% [se også Heldbjerg 2001b].

I alt 19 danske hættemåger er genfundet i Afrika, alle i perioden fra 26. november til 26. april. Af disse var én femtenårig, én treårig, én toårig og de resterende 16 var fugle i første leveår. Unge danske hættemåger i første leveår er genfundet på Acorerne (november 1927) på Gran Canaria (januar 1968) og så sydligt som Senegal (januar 1941).

Jyske hættemåger, specielt de nord- og vestjyske, er lidt hyppigere gæster på De Britiske Øer end sjællandske måger. Blandt fuglene mærket i Nord- og

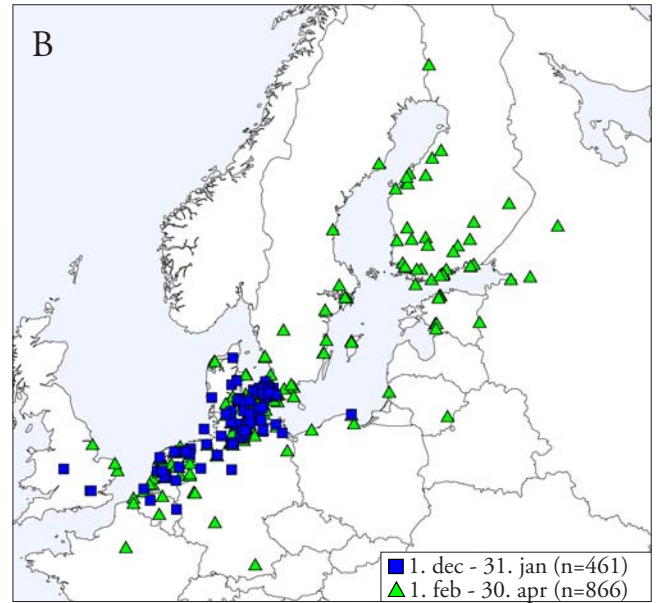
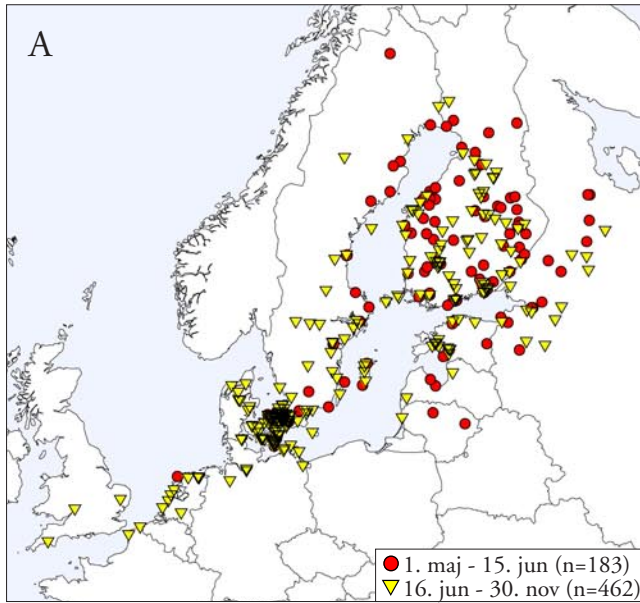

Fig. 7. Hættemåger ringmærket i Danmark i perioden november-marts og genfundet i udlandet i henholdsvis (A) yngle- og efterårsperioden eller (B) vinter- og forårsperioden. *Black-headed Gulls ringed in Denmark during november-march and recovered abroad during (A) breeding or autumn period or (B) winter or spring.*

Vestjylland og genfundet som døde i vinterperioden er 52% fundet på De Britiske Øer. Den tilsvarende andel for østjyske og fynske fugle var 40% og for sjællandske 24%. De nordvestjyske fugles vintergennemsnit ligger i Sydengland, de sjællandske i det nordligste Frankrig og de østjyske og fynske midt imellem. De nordvestjyske og sjællandske vintergennemsnit adskiller sig signifikant fra hinanden ($P < 0,01$). Blandt hættemåger mærket på De Britiske Øer genfundet som døde i Danmark er 59% fundet i Jylland, 9% på Fyn og 30% på Sjælland, Lolland og Falster [se også

Skovgaard 1923; Andersen-Harrild 1971].

Vintergennemsnittet pr. årti har gradvist flyttet sig længere mod nord siden starten af 1900-tallet. Der er signifikant forskel på den gennemsnitlige vinterposition for dødfundne (inkl. skudte) fugle mellem perioderne 1912-1939 og 1990-2002 (Monte Carlo 1000 iterationer, $P < 0,05$). Gennemsnitspositionen for den første periode var i det nordligste Frankrig og for den seneste periode i Sydengland. I 1960'erne blev en større andel genfundet i England og Holland end det var tilfældet i 1930'erne [Andersen-Harrild 1971]. Ændringer i jagttryk og aflæsningsaktivitet i forskellige områder er foreslået som væsentlige årsager til denne forskel [Andersen-Harrild 1971]. En senere analyse kunne påvise ændringer mellem 1930'erne og 1990'erne, hvis skudte fugle blev inkluderet, men ingen hvis skudte og aflæste fugle blev udeladt [Heldbjerg 2001b]. I vinterperioden er gennemsnitspositionen for aflæste fugle signifikant nordligere end for døde fugle ($P < 0,001$). Forklaringen er sandsynligvis en skæv geografisk fordeling af aflæsningsaktiviteten eller at fugle, der er vant til bylivet, og dermed lettere lader sig aflæse, muligvis ikke trækker så langt mod syd som fugle med en anden levevis.

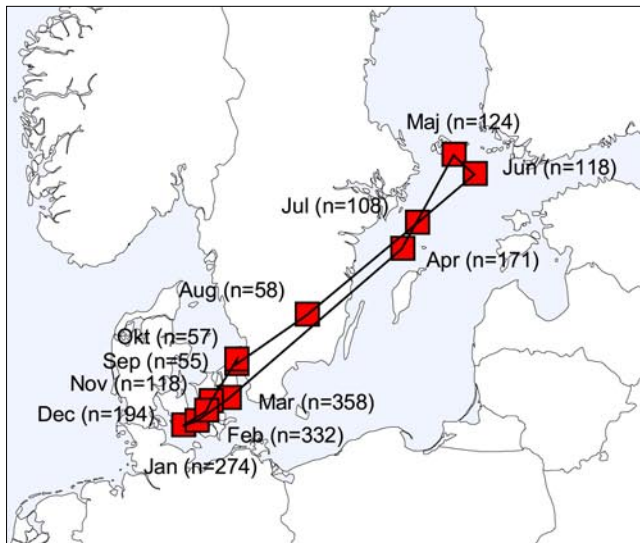

Fig. 8. Månedlige gennemsnitspositioner for hættemåger ringmærket i Danmark i perioden november-marts. *Monthly mean positions for Black-headed Gulls ringed in Denmark from november to march.*

Hættemågerne trækker primært retur til Danmark i marts-april, hvilket afspejles i gennemsnitspositionen (fig. 5). De fleste hættemåger yngler første gang som treårige. Etårige fugles returtræk er måske derfor noget forsinket i forhold til de ældre fugles. I april er

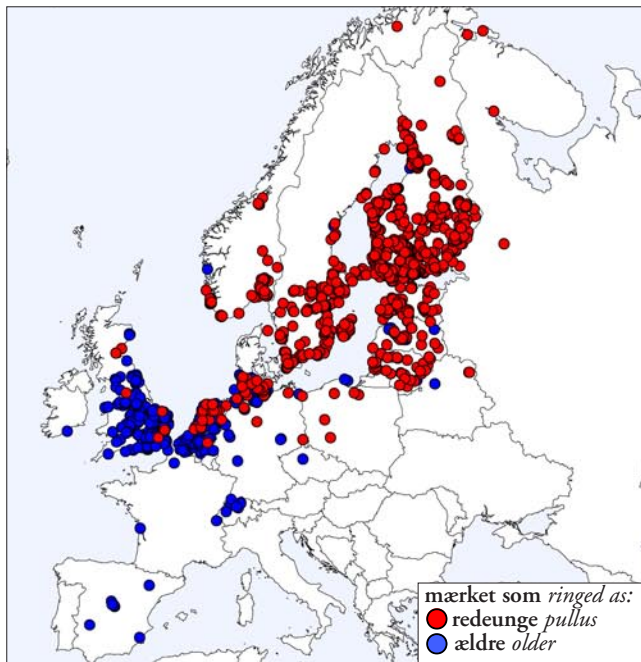

Fig. 9. Mærkningslokaliteter for hættemåger ringmærket i udlandet og genfundet i Danmark (n=13.923). Ringing sites for Black-headed Gulls ringed abroad and recovered in Denmark (n=13.923).

de etårige fugles gennemsnit endnu i Den Engelske Kanal, og i maj er gennemsnittet stadig syd for Danmark. Blot 52% af de etårige fugle returnerer til Danmark i den første sommerperiode, hvorimod 84% er genfundet i Danmark som to-årige.

Ikke alle hættemåger vender tilbage til Danmark, når de er kønsmodne. Kønsmodne danske fugle er således genfundet i yngletiden i Sverige, Finland, Tyskland, England, Skotland, Irland, Holland, Frankrig og Spanien. Et meget bemærkelsesværdigt genfund er en danskudklækket hættemåge fra Belyi-øen i Sibirien (fig. 1). Fuglen blev mærket som redeunge (20. juni 1964) ved Fruensholm i Limfjorden og genfundet i yngletiden (21. juni 1970) langt nord for artens udbredelsesområde [se også Møller & Aarestrup 1981].

Træk- og vintergæster

Danmark gæstes i træk- og vinterperioden af hættemåger primært fra landene omkring Østersøen og det nordvestlige Rusland (fig. 7 og 9).

De første gæster dukker op i Danmark sidst i juni. I august vokser antallet af udenlandske gæster markant. Fugle fra Finland er genfundet over det meste af Danmark med det største antal i perioden august-oktober. Adskillige finske fugle overvintrer i Danmark, og først i begyndelsen af april falder antallet væsentligt. Mange etårige finske fugle oversommer

desuden i Danmark. Hættemåger fra De Baltiske Lande optræder primært fra august. Disse fugle returnerer tilsyneladende i marts, altså en smule tidligere end de finske. Hættemåger fra det vestlige Rusland optræder i Danmark fra november til og med begyndelsen af april. Hættemåger fra den forholdsvis lille norske bestand overvintrer i Danmark og de øvrige lande omkring Nordsøen [Bakken et al. 2003]. Langt hovedparten af de norske fugle er dog genfundet i Danmark i efterårsmånederne. Hele 93% af de norske fugle er genfundet i Jylland. Fra den mindre bestand i det nordligste Norge er to førstears fugle aflæst på Sjælland i januar og marts. Blandt hættemåger ringmærket i Danmark i vintermånederne er en mindre andel genfundet i Holland og på De Britiske Øer senere samme vinter. Sommergennemsnittet for fugle ringmærket i Danmark i vinterperioden ligger nordøst for Danmark ($P < 0,001$).

Genmeldings- og dødsårsager

I alt 36% af genmeldingerne drejer sig om aflæsninger af ringe på levende fugle. Hovedparten af aflæsningerne er foretaget i Danmark og Holland, men også i England, Tyskland og Sverige er der aflæst mange danskmerkede hættemåger.

For størstedelen af hættemåger, der er genmeldt som døde, er dødsårsagen ikke oplyst eller fastslået (fig 10B). Den primære kendte dødsårsag er jagt (24%). Hele 69% af hættemågerne der er indrapporteret som skudte, er nedlagt i Danmark. Fra Danmark er indrapporteret flest skudte hættemåger i august og september. [Har andelen der dør som følge af jagt

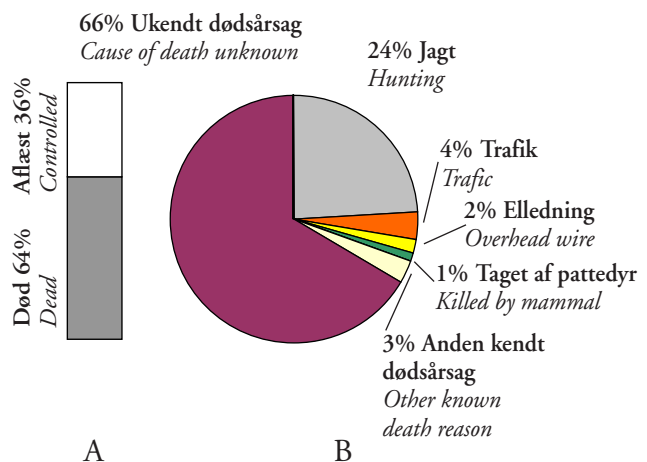

Fig 10. A. Genmeldingsårsager (n=12.141) og B. dødsårsager (n=7.711) for hættemåger ringmærket i Danmark. A. Cause of recovery (n=12.141) and B. cause of death (n=7.711) for Black-headed Gulls ringed in Denmark.

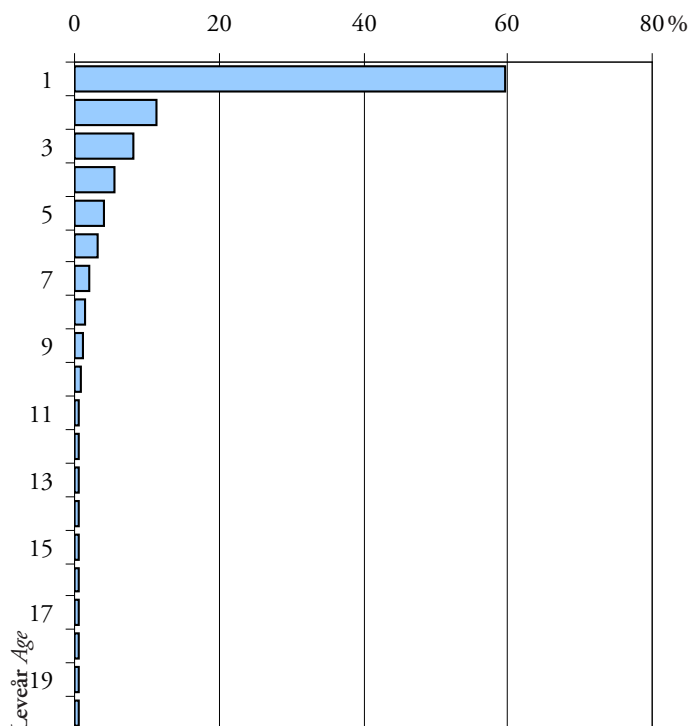

Fig. 11. Aldersfordeling for døde hættemåger mærket som redeunger eller ungfugle i deres første efterår (n=4.858).
Distribution on year of life of dead Black-beaded Gulls ringed as nestlings or juveniles in their first autumn (n=4.858).

Referencer

- Grell 1998
- Heldbjerg 2001a
- Heldbjerg 2001b
- Hagemeijer & Blair 1997
- Cramp & Simmons 1983
- Skovgard 1923
- Andersen-Harrild 1971
- Bakken et al 2003
- Møller & Aarestrup 1981

ændret sig? -test?]. I perioden 1981-2000 er i alt 90 danskmærkede hættemåger nedlagt ved Københavns Lufthavn af hensyn til flytrafikken. Desuden er 26 danskmærkede hættemåger indrapporteret som skudt ved minkfarme i Danmark fra 1984 til 1995. Et mindre antal af de mærkede hættemåger er omkommet i trafikken eller efter kollision med højspændingsledninger, begge dele primært i Danmark, England og Holland.

Aldersfordelingen for de døde hættemåger viser, at omkring 60% af de ringmærkede hættemåger er døde i løbet af det første leveår (fig. 11). Specielt i juli og august, umiddelbart efter at fuglene er blevet flyvefærdige, bliver mange gemeldt som døde. Efter det første leveår er dødeligheden omkring 25%. Flest ældre fugle er indrapporteret som døde i januar og februar.

Den længstlevende hættemåge i det danske materiale blev mindst 24 år og 3 mdr. Fuglen blev mærket mindst tre år gammel i januar 1973 og dræbt af et uidentificeret dyr i Finland i oktober 1994. Blandt de farvemærkede individer er der eksempler på ældre fugle [se boks].

English summary